

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що вдосконалення законодавства у сфері застосування дискреційних повноважень патрульної поліцією в адміністративній діяльності має здійснюватися не шляхом їх формального обмеження, а через чітке нормативне окреслення меж, принципів і процедур реалізації адміністративного розсуду. Такий підхід дозволить зберегти необхідну оперативність і ефективність поліцейської діяльності, водночас забезпечивши належний рівень захисту прав і свобод людини та довіри суспільства до органів правопорядку.

Список використаних джерел

1. Шатрава С. О., Джафарова О. В., Тилічко І. В. Законність застосування заходів адміністративного примусу в діяльності правоохоронних органів: питання теорії та практики / С.О. Шатрава, О.В. Джафарова, І.В. Тилічко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2024 - № 6. - С. 417-420.
2. Присяжнюк О.А. Деякі особливості застосування правоохоронними органами України заходів адміністративного примусу у період воєнного стану / О.А. Присяжнюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. - 2024. - № 86. (4). - С. 46-51.

DOI 10.70286/ISU-28.01.2026.021

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ НА ПРИКЛАДІ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Замрига Артур Вікторович

д.ю.н., к.е.н., професор

Кафедра публічного та міжнародного права

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана, Україна

Міжнародне гуманітарне право як спеціальна галузь міжнародного публічного права спрямоване на обмеження засобів і методів ведення війни та забезпечення захисту осіб, які не беруть або перестали брати участь у збройних діях. Його нормативну основу становлять, насамперед, Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, а також звичаєві норми міжнародного права. Центральне місце в системі міжнародного гуманітарного права займають основоположні принципи, які визначають зміст, спрямованість і межі правового регулювання збройних конфліктів.

Варто зазначити, що минуле століття стало вершиною розвитку міжнародного гуманітарного права, покликаною полегшити страждання людей під час збройних конфліктів. Актуальність міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) є беззаперечною. Будучи юридичною дисципліною тією ж мірою, що й інші галузі права, право збройних конфліктів потребує особливого розгляду [1].

Сучасні міжнародні збройні конфлікти характеризуються високим рівнем інтенсивності, використанням новітніх видів озброєнь, залученням нерегулярних формувань, а також системним порушенням норм міжнародного гуманітарного права. Збройна агресія РФ проти України, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру у 2022 році, стала одним із найяскравіших прикладів міжнародного збройного конфлікту XXI століття, у межах якого принципи міжнародного гуманітарного права зазнають серйозних викликів та порушень у процесі їх практичної реалізації.

Власне, міжнародний збройний конфлікт є ключовою юридичною передумовою застосування норм МГП. Саме з моменту виникнення такого конфлікту активізується спеціальний правовий режим, спрямований на регламентацію поведінки сторін та захист осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях. У цьому контексті основоположні принципи МГП набувають визначального значення, оскільки вони слугують універсальними критеріями оцінки правомірності застосування сили, вибору засобів і методів ведення війни, а також дотримання гуманітарних стандартів під час збройного протистояння.

Загальновизнано, що принципи права – це його основні начала, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і відображають найважливіші положення права [3, с. 61].

У межах МГП сформувалася власна система принципів, поява, становлення та зміст яких зумовлені особливостями суспільних відносин, що виникають у період збройних конфліктів. Ці принципи мають специфічне функціональне призначення, яке істотно відрізняє їх від основоположних принципів міжнародного права загального характеру. Якщо загальні принципи міжнародного права визначають правові засади взаємодії держав у мирний час та забезпечують стабільність міжнародних відносин, то принципи МГП спрямовані на правове регулювання поведінки сторін безпосередньо під час воєнного протистояння. Вони встановлюють обмежувальні рамки застосування сили, окреслюють права й обов'язки учасників збройного конфлікту та мають на меті мінімізацію гуманітарних наслідків воєнних дій. Водночас у доктрині міжнародного права відсутній єдиний підхід до визначення кола принципів міжнародного гуманітарного права, їх поняття та класифікації, що зумовлює наявність різних наукових позицій щодо формулювання й змісту відповідних принципів.

Відомо, що основу МГП складають чотири Женевські конвенції про захист жертв війни від 1949 року та Додаткові протоколи до цих конвенцій, а також інші нормативно-правові акти, міжнародні багатосторонні угоди підписані

державами-учасниками. Зі змісту вищевказаних документів вбачається ряд базових принципів, які забезпечують системну єдність норм міжнародного гуманітарного права. Вказані принципи лаконічно та зрозуміло пояснюють сутність МГП:

- принцип заборони нападу невибіркового характеру;
- принцип розрізнення;
- принцип пропорційності при нападі;
- принцип вжиття запобіжних заходів під час здійснення нападу;
- принцип вжиття запобіжних заходів щодо наслідків нападу [2, с. 131].

Варто наголосити про прикладний характер вищенаведених принципів МГП, оскільки саме через їх практичну реалізацію забезпечується виконання гуманітарної функції права збройних конфліктів. Вони виступають тими нормативними орієнтирами, які дозволяють оцінити правомірність конкретних дій сторін міжнародного збройного конфлікту, зокрема під час планування та здійснення воєнних операцій, вибору військових цілей і застосування засобів ураження. У цьому контексті аналіз принципів МГП набуває особливого значення саме в аспекті їх застосування, а не лише формального закріплення у міжнародно-правових актах.

Умови міжнародного збройного конфлікту між РФ та Україною наочно демонструють, що дотримання принципів міжнародного гуманітарного права є одним із ключових викликів сучасної системи міжнародної безпеки. Масштабні бойові дії, застосування високоточної та водночас руйнівної зброї, а також ведення воєнних операцій у густонаселених районах істотно ускладнюють реалізацію принципів розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів. У таких умовах зростає ризик завдання шкоди цивільному населенню та цивільним об'єктам, що свідчить про напружений характер співвідношення між військовою необхідністю та гуманітарними обмеженнями.

Особливу увагу слід приділити тому, що принципи заборони невибіркових нападів і розрізнення в українському контексті набувають не лише правового, а й доказового значення. Саме через призму цих принципів стає можливим встановлення фактів порушення норм міжнародного гуманітарного права, кваліфікація окремих дій як воєнних злочинів та формування доказової бази для притягнення винних осіб до міжнародно-правової відповідальності. Водночас практика свідчить про системні труднощі реалізації зазначених принципів, що зумовлює потребу в їх поглибленому науковому аналізі.

Застосування принципу пропорційності та принципів запобіжних заходів у ході міжнародного збройного конфлікту також супроводжується низкою практичних проблем. Оцінка співвідношення між очікуваною військовою перевагою та можливими втратами серед цивільного населення часто має суб'єктивний характер, що створює простір для зловживань та довільного тлумачення норм МГП. У контексті збройної агресії РФ проти України це питання набуває особливої гостроти, оскільки наслідки воєнних дій мають тривалий гуманітарний, соціальний та інфраструктурний характер.

Таким чином, перелічені принципи міжнародного гуманітарного права виступають не лише теоретичною основою МГП, але й ключовим інструментом правового аналізу сучасних міжнародних збройних конфліктів. Їх практичне застосування в умовах збройної агресії проти України дозволяє виявити як системні порушення гуманітарних норм, так і прогалини у механізмах забезпечення їх дотримання, що обумовлює актуальність дослідження проблем і викликів реалізації принципів МГП.

Проведений аналіз свідчить, що принципи міжнародного гуманітарного права відіграють визначальну роль у правовому регулюванні міжнародних збройних конфліктів, оскільки саме вони окреслюють межі допустимого застосування сили та забезпечують гуманітарний захист осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій. В умовах повномасштабної збройної агресії РФ в Україні ці принципи набувають особливої практичної значущості, виступаючи основним критерієм оцінки правомірності поведінки сторін конфлікту.

Збройна агресія РФ проти України наочно демонструє наявність серйозних проблем у сфері застосування принципів міжнародного гуманітарного права, зокрема принципів розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів. Масштаб і характер порушень гуманітарних норм свідчать про глибокий розрив між нормативним закріпленням принципів МГП та реальними механізмами їх дотримання в умовах сучасної війни.

У цьому зв'язку особливої актуальності набуває питання підвищення ефективності міжнародно-правових механізмів контролю за виконанням норм міжнародного гуманітарного права та притягнення винних осіб до відповідальності за їх порушення. Український досвід підтверджує, що подальший розвиток МГП має бути спрямований не лише на уточнення та деталізацію його принципів, але й на забезпечення їх реального застосування як обов'язкових стандартів поведінки під час міжнародних збройних конфліктів.

Список використаних джерел

1. Замрига, А. В. (2022). Застосування міжнародного гуманітарного права в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. №(6). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-04>
2. Замрига А. В. Принципи міжнародного гуманітарного права: зміст, еволюція та сучасні виклики застосування. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». Секція «Міжнародне право». 2025 Випуск 91 : частина 5. С. 128-133. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.18>
3. Основи законодавства України: ч. 1. / Дзейко Ж.О., Нечипоренко О.Ю., Пониматченко Ю.А. та ін. Вінниця: Нова книга, 2001. 608 с